

HRVATSKA
GOSPODARSKA
KOMORA

EUROCHAMBRES ECONOMIC SURVEY 2019

OČEKIVANJA POSLOVNOG SEKTORA ZA 2019. GODINU

Siječanj 2019.

Izdavač Hrvatska gospodarska komora

Za izdavača Luka Burilović

Pripremio Sektor za financijske institucije i ekonomske analize

Odjel za makroekonomske analize

Tel.: +385 (0)1 4828 373

E-mail: makroekonomija@hgk.hr

Web: hgk.hr

Prijelom INTERGRAFIKA TTŽ, Zagreb

Zagreb, siječanj 2019.

Sadržaj

Uvodno	3
Sadržaj ankete	3
Rezultati za Hrvatsku.....	4
Rezultati EES-a na razini svih uključenih zemalja	9
Usporedba rezultata za Hrvatsku s rezultatima drugih zemalja	12
Zaključno	15

Uvodno

Eurochambres je krovna organizacija gospodarskih komora zemalja europskog kontinenta koja okuplja komore iz 42 zemlje, ali i neke manje organizacije poput Foruma jadransko-jonskih gospodarskih komora. Većina članica Eurochambresa su članice EU, ali u članstvu su i komore iz šire regije poput Rusije, Srbije, Kosova ili Turske. Jedna je od aktivnosti Eurochambresa provedba godišnjeg istraživanja poslovnih očekivanja poduzetnika za narednu godinu koje se provodi već dvadeset i šest godina, u kojem uključene zemlje prema metodologiji koju određuje Eurochambres provodi anketu među poduzetnicima te obrađuje podatke koji postaju sastavni dio Eurochambres Economic Surveya. Istraživanje je u 2018. godini provedeno u dvadeset i šest zemalja, uključujući i Hrvatsku koja je u ovo istraživanje putem Hrvatske gospodarske komore uključena od 2002. godine.

Sadržaj ankete

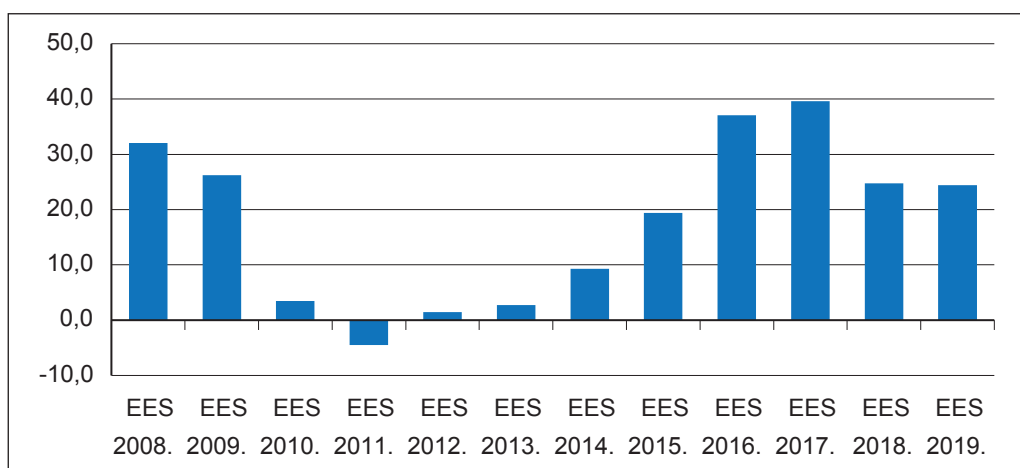
Anketa na kojoj se temelji EES je jednostavna. Poduzetnici trebaju ocijeniti očekuju li u narednoj godini veće, manje ili iste prihode na domaćem i inozemnom tržištu, zaposlenost i investicije te bolje, lošije ili iste opće uvjete u kojima posluju. Osim toga, među osam ponuđenih odgovora trebaju procijeniti tri najveća izazova za svoje poslovanje u predstojećoj godini.

 HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA Rooseveltov trg 2, 10000 Zagreb tel. ++ 385 1 4561-514 fax. ++ 385 1 4561-535	 EUROCHAMBRES
EUROCHAMBRES ECONOMIC SURVEY 2019	
HGK (imati svoje vlastite podatke)	Naziv Vaše tvrtke
	Šifra i naziv osnovne djelatnosti prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NKD-u) Vaše tvrtke
<small>Molimo prekržite odgovarajuće polje</small>	
Vaša očekivanja u 2019. u usporedbi s 2018.	
1. Koji će biti najveći izazovi u poslovanju za Vašu tvrtku 2019. godine? (maksimalno 10 odgovora)	☐ Domaća potražnja ☐ Inozemna potražnja ☐ Troškovi radne snage ☐ Obrazovanje/vještine radne snage ☐ Tečaj ☐ Cijene energije i sirovina ☐ Uvjeti financiranja ☐ Posljedice <i>Brexit</i> a
2. Koliki prihod od prodaje na domaćem tržištu očekujete u 2019. u odnosu na 2018.?	veći isti manji ☐ ☐ ☐
3. Koliki prihod od prodaje na inozemnom tržištu očekujete u 2019. u odnosu na 2018.?	veći isti manji ☐ ☐ ☐
4. Koliki će biti broj zaposlenih u Vašoj tvrtki 2019. u odnosu na 2018.?	veći isti manji ☐ ☐ ☐
5. Kolike će biti investicije u Vašoj tvrtki 2019. u odnosu na 2018.?	veće iste manje ☐ ☐ ☐
6. Kako ocjenjujete opće uvjete poslovanja za Vašu tvrtku u 2019. u odnosu na 2018.?	povoljniji isti nepovoljniji ☐ ☐ ☐

Rezultati za Hrvatsku

Prije svega treba napomenuti da su rezultati provedenih anketa relativno dobro predviđali ostvarena kretanja u gospodarstvu Hrvatske, pri čemu je jedino znatnije odstupanje zabilježeno u predviđanjima za 2009. godinu, za koju poduzetnici nisu predvidjeli snažan pad gospodarskih aktivnosti do kojeg je došlo. Kada se zanemari ta godina, primjetno je da se trend kretanja ukupnih ocjena dobivenih iz provedenih anketa u velikoj mjeri podudara s ostvarenim trendom kretanja realnog BDP-a. To je posebno vidljivo u niskoj razini optimizma tijekom višegodišnje krize, naglašenijim poboljšanjem poduzetničkog raspoloženja od 2014. godine te ponovnim padom u očekivanjima za 2018. godinu.

Prosječni saldo ekstremnih odgovora* za pet postavljenih pitanja

Izvor: Anketa HGK za EES

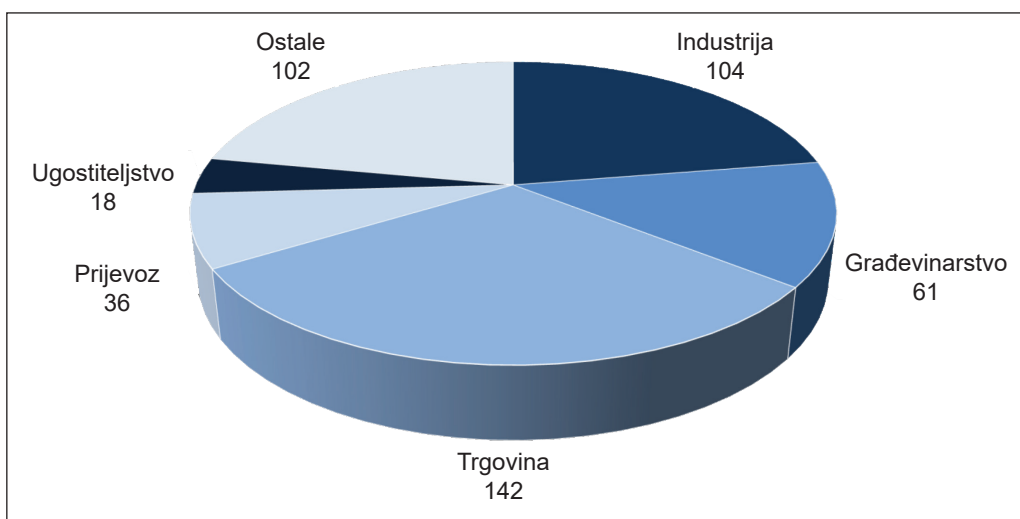
* razlika udjela pozitivnih i negativnih odgovora

Zabilježeni pozitivni trendovi od istraživanja provedenog u 2013. godini u najvećoj se mjeri mogu povezati s pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji, koje nije utjecalo samo na očekivanja većih prihoda na inozemnom tržištu nego i na povećani optimizam kod ostalih postavljenih pitanja. Efekti pristupanja, ali i postupni oporavak domaće potražnje hranili su poduzetnički optimizam i u narednim godinama, ali su ti efekti u istraživanju provedenom krajem 2017. godine iscrpljeni. Štoviše, pojavili su se i problemi u poslovanju jedne od najvećih domaćih tvrtki – Agrokora, koji su imali snažan odraz na cjelokupno hrvatsko gospodarstvo i znatno utjecali na pogoršanje poduzetničkog raspoloženja. Poslovanje Agrokora ipak se ponovo ustalilo, ali su 2018. godinu obilježili akumulirani problemi u poslovanju Uljanik grupe, također važne tvrtke u okvirima hrvatskoga gospodarstva (još u 2016. godini je bila među deset najvećih izvoznika).

Metodologija

Uzorak je izabran metodom kvotnog i slučajnog izbora u skladu s raspodjelom malih, srednje velikih i velikih poduzetnika u četrnaest industrijskih i pet uslužnih grana te doprinosom industrije i usluga u ukupnom hrvatskom gospodarstvu. Pri odabiru uzorka isključene su tvrtke s manje od deset zaposlenih te one iz javnog i zdravstvenog sektora. Dobiveni rezultati po djelatnostima i veličini ponderiraju se prema metodologiji Eurochambresa njihovim udjelom u broju zaposlenih na nacionalnoj razini te se rezultat pojedinih pitanja objavljuje kroz saldo ekstremnih odgovora koji predstavlja razliku između pozitivnih i negativnih očekivanja.

Tvrtke koje su sudjelovale u anketi po djelatnostima

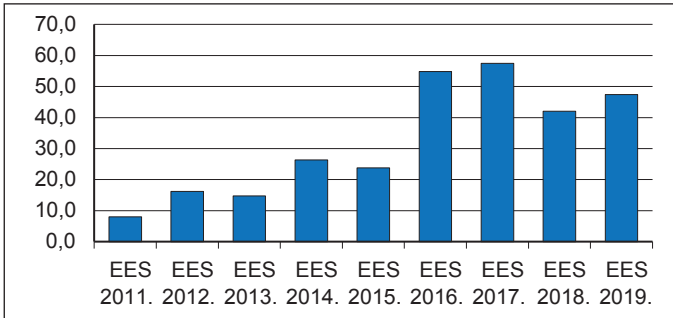

Uzorak istraživanja u Hrvatskoj

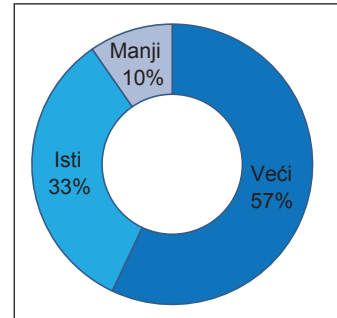
Anketa za EES 2019 provedena je na uzorku od 1761 hrvatske tvrtke. Anketi se odazvalo 463 poduzetnika, među kojima 349 malih, 4 srednje velika i 110 velikih. Najveći je broj odgovora pristigao od tvrtki iz sektora trgovine (142) i sektora industrije (104). Pritom je 427 tvrtki ostvarivalo prihode na inozemnom tržištu.

Prihodi na domaćem tržištu – prihodi od prodaje na domaćem tržištu poduzetnika koji su predali financijske izvještaje za 2017. godinu povećani su na godišnjoj razini za 8,3% u skladu s nastavkom oporavaka domaće potražnje. Domaća je potražnja i u 2018. i u prethodnoj godini obilježena pozitivnim trendovima u kretanju zaposlenosti i plaća, a nakon dužeg razdoblja zabilježen je i rast novoodobrenih kredita. Uz treći dio porezne reforme koji bi trebao dovesti do daljnjeg poreznog rasterećenja poduzetnici su nešto optimističniji kada je riječ o daljnjem rastu domaće potražnje, pa tako i prihoda na domaćem tržištu, nego što su bili u istraživanju provedenom u 2017. godini.

Saldo ekstremnih odgovora kod prihoda na domaćem tržištu

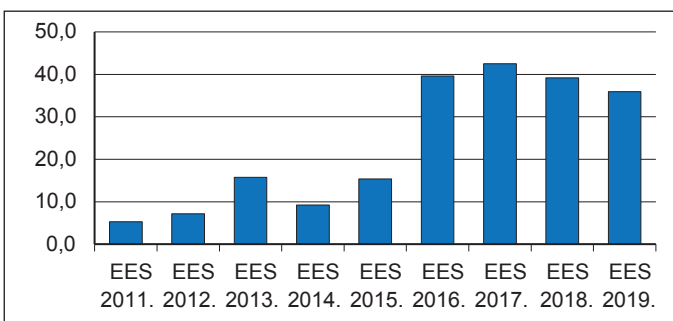
EES 2019 – prihodi na domaćem tržištu

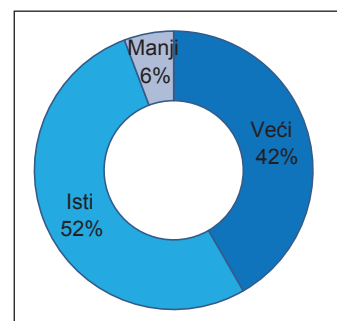
Izvor: Anketa HGK za EES

Prihodi na inozemnom tržištu – nakon četiri godine prilično dinamičnog rasta robnog izvoza i dugog razdoblja izvoza usluga, pretežno turističkih, posebno intenzivnog u posljednje tri godine, blago se smanjuje optimizam poduzetnika u pogledu njihova daljnjeg rasta. To smanjivanja optimizma javilo se već u istraživanju u 2017. godini i prema raspoloživim podacima pokazalo se opravdanim. Naime, nakon djelomičnog iscrpljivanja efekata pristupanja Europskoj uniji na rast robnog izvoza, ali i efekata povećane baze, u prošloj godini zabilježeno je osjetno usporavanje rasta robnog izvoza, ali i raspoloživih fizičkih pokazatelja u turizmu. S obzirom na to da za ovu godinu nema naznaka čimbenika koji bi utjecali na poticanje dinamike rasta izvoza, došlo je do manjeg pada udjela poduzetnika koji za ovu godinu očekuju rast prihoda na inozemnom tržištu, s 46% iz istraživanja u 2017. godini na 42%.

Saldo ekstremnih odgovora kod prihoda na inozemnom tržištu

EES 2019 – prihodi na inozemnom tržištu

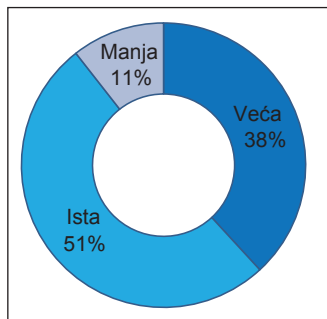
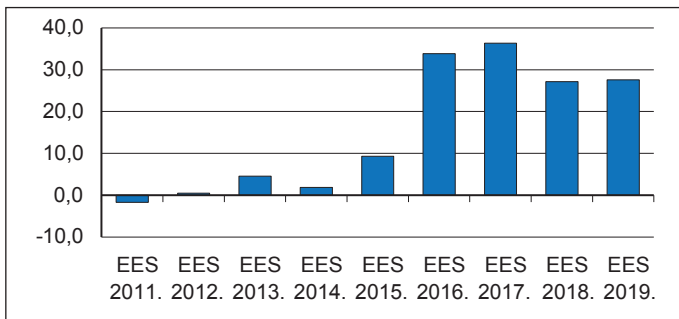

Izvor: Anketa HGK za EES

Zaposlenost – zaposlenost je područje koje u anketi duži niz godina obilježava niska razina optimizma, ali je nešto dinamičniji rast gospodarskih aktivnosti u 2016. i 2017. godini doveo i do pozitivnih trendova u kretanju zaposlenosti i do znatnijeg povećanja optimizma. Optimizam je donekle splasnulo u 2017. godini kada je postalo jasno da će

dinamika rasta lagano usporiti, a u prošlogodišnjem istraživanju je ostao na približno istoj razini. Međutim, kod zaposlenosti se mora napomenuti i čimbenik koji sve više obilježava tržište rada, a to je nedostatak radne snage, posebno kada su određena zanimanja u pitanju. Tako je već i prošle godine nedostatak radne snage bio ograničavajući čimbenik većeg rasta zaposlenosti u turističkim djelatnostima.

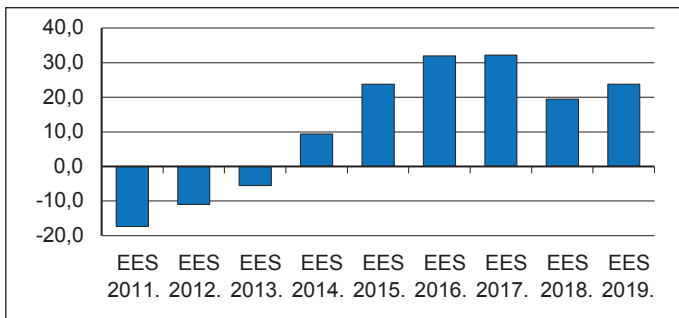
Saldo ekstremnih odgovora kod zaposlenosti EES 2019 – zaposlenost

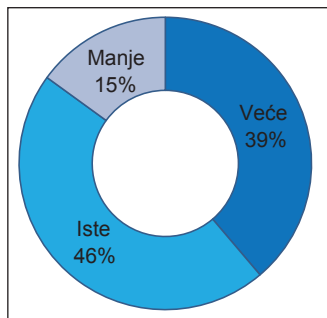
Izvor: Anketa HGK za EES

Investicije – slično kao i kod zaposlenosti, pitanje investicija u dugom razdoblju obilježava niska razina optimizma. Pritom treba napomenuti da razina ukupne potražnje, blisko povezana s razinom BDP-a, još uvijek nije dosegla realnu razinu iz 2008. godine, pa bi na makro razini promatrano trebali postojati kapaciteti za zadovoljavanje te potražnje, što ne potiče nove investicije. To se može navesti kao jedan od razloga da u uvjetima lake dostupnosti i niske cijene kapitala nije došlo do većeg rasta investicijskih aktivnosti. Daljnji su razlog svakako i opći uvjeti poslovanja te procjene poduzetnika o daljnjem kretanju ukupne potražnje koji također nisu išli u prilog većoj razini investicija, a nedovoljno se koriste i raspoloživa sredstva fondova EU. Unatoč tomu, u prošlogodišnjem istraživanju došlo je do blagog porasta optimizma u odnosu na prethodnu godinu, pretežno pod utjecajem blagog pada udjela poduzetnika koji očekuju manje investicije nego u 2018. godini. Udio onih koji očekuju njihov rast istodobno je ostao gotovo neizmijenjen.

Saldo ekstremnih odgovora kod investicija

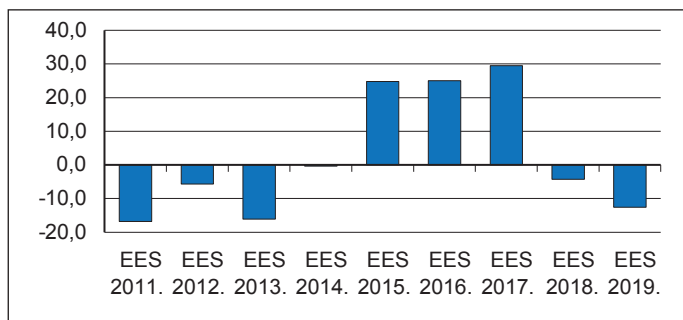
EES 2019 – investicije

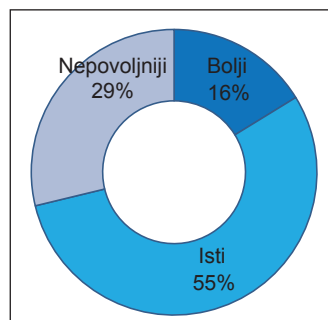
Izvor: Anketa HGK za EES

Opći uvjeti poslovanja – opći uvjeti poslovanja najmanje ovise o postojećim trendovima u gospodarstvu i globalnom okružju, a osim stanja na tržištu, znatno ih određuje povjerenje u aktualnu ekonomsku politiku. Pritom opći uvjeti poslovanja među postavljenim pitanjima imaju najveću subjektivnu komponentu teže mjerljivu pojedinim pokazateljima. U istraživanju provedenom u 2017. godini opći uvjeti poslovanja bili su jedini pokazatelj kod kojeg je zabilježen negativan saldo negativnih odgovora, a u 2018. je godini taj rezultat dodatno pogoršan. Točnije, samo 16,2% anketiranih poduzetnika smatra da će uvjeti poslovanja u ovoj godini biti bolji nego u prošloj godini, a u odnosu na prethodna dva istraživanja znatnije je povećan udio onih koji očekuju da će se uvjeti pogoršati. Ovaj pokazatelj stoga prilično negativno opisuje poslovnu klimu u Hrvatskoj.

Saldo ekstremnih odgovora kod općih uvjeta poslovanja

EES 2019 – opći uvjeti poslovanja

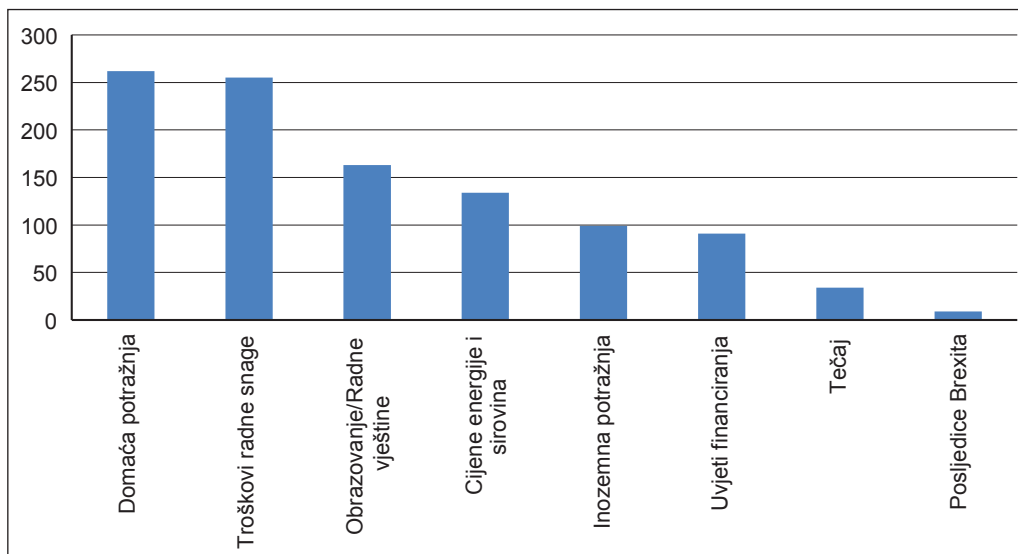
Izvor: Anketa HGK za EES

Nisku razinu optimizma kada su u pitanju opći uvjeti poslovanja djelomično pojašnjava dodatno pitanje EES-a koje se odnosi na ocjenu najvećih izazova u poslovanju u godini koja slijedi. Uz mogućnost odabira najviše tri ponuđena odgovora najveći je broj odgovora prikupilo stanje domaće potražnje. Takva ocjena je prihvatljiva s obzirom na to da je razina ukupne domaće potražnje u 2018. godini bila približno na 8% nižoj razini nego u 2008. godini. Premda se od 2016. godine bilježi nešto izraženiji oporavak, domaća potražnja koju čine potrošnja države i stanovništva te investicije i dalje ostaje jedan od najvećih čimbenika niske gospodarske aktivnosti.

Niska domaća potražnja trebala bi biti najveći izazov poslovanja i u ovoj godini.

Drugo i treće mjesto u istraživanju zauzeli su troškovi radne snage te obrazovanje i radne vještine. Sve to znatno je povezano s aktualnim stanjem na tržištu rada koje obilježava nedostatak kvalificirane radne snage. Taj nedostatak istovremeno utječe i na troškove radne snage jer dovodi do rasta neto plaća radi zadržavanja radnika i do zapošljavanja radne snage neadekvatnih kvalifikacija. Koliko je ovaj problem aktualan pokazuje i broj odgovora u anketi. Naime, samo je kod ova dva ponuđena odgovora došlo do izraženijeg povećanja udjela u ukupnom broju odgovora u odnosu na istraživanje provedeno u 2017. godini.

Ocjena najvećih izazova u poslovanju u 2019. godini - broj odgovora -

Rezultati EES-a na razini svih uključenih zemalja

EES 2018. obuhvatio više od 45.000 tvrtki iz 26 zemalja, pri čemu su uključene dvije zemlje izvan granica EU: Srbija i Turska. Svaka je zemlja napravila anketu i obradu na nacionalnoj razini, a ukupan je rezultat dobiven ponderiranjem nacionalnih rezultata veličinom BDP-a uključenih zemalja.

Očekivanja za iduću godinu na razini svih zemalja uključenih u EES nešto su manje optimistična nego u istraživanju provedenom krajem 2017. godine.

Procjene rasta Europske komisije za ovu godinu predviđaju lagano usporavanje dinamike rasta na razini Europske unije, a takvi su i rezultati dobiveni istraživanjem. Točnije, kada je riječ o prihodima na inozemnom tržištu, zaposlenosti, investicijama i općim uvjetima poslovanja, očekivanja su nešto manje optimistična nego u istraživanju provedenom u 2017. godini. Veći optimizam obilježava samo očekivane prihode na domaćem tržištu, što je u skladu sa stvarnim kretanjima u proteklom razdoblju. Naime, nakon što je u godinama nakon globalne krize rast gospodarstva EU, pa tako i većine članica, najviše potaknut rastom ukupnog izvoza, posljednjih godina prisutan je oporavak i povećani doprinosi domaće potražnje. Sudeći prema dobivenim odgovorima, veći broj poduzetnika nego u prethodnom istraživanju očekuje da će se takvi trendovi nastaviti.

SALDA EKSTREMNIH ODGOVORA – UKUPNI REZULTATI ZA EES 2019

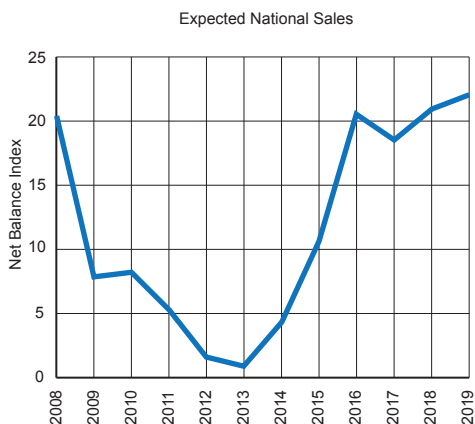

Figure 1 - National Sales Balance Index (EES Data)

Figure 5 - Expected Export Sales Net Index (EES Data)

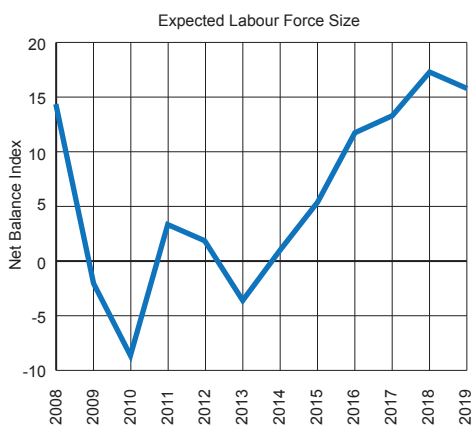

Figure 10 - Expected Labour Force Size Net Index (EES Data)

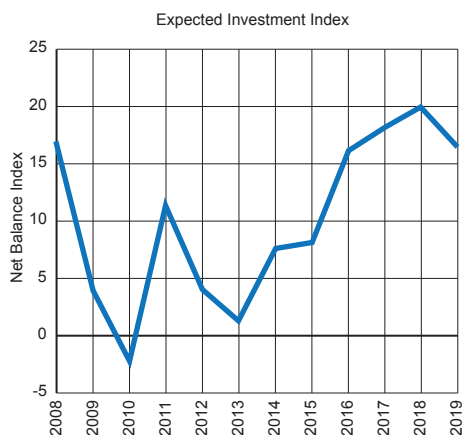

Figure 22 - Expected Investment Net Balance Index (EES Data)

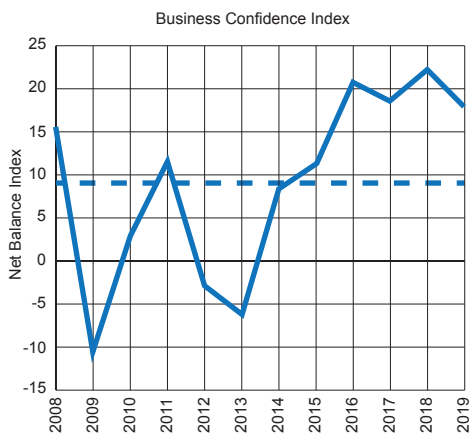

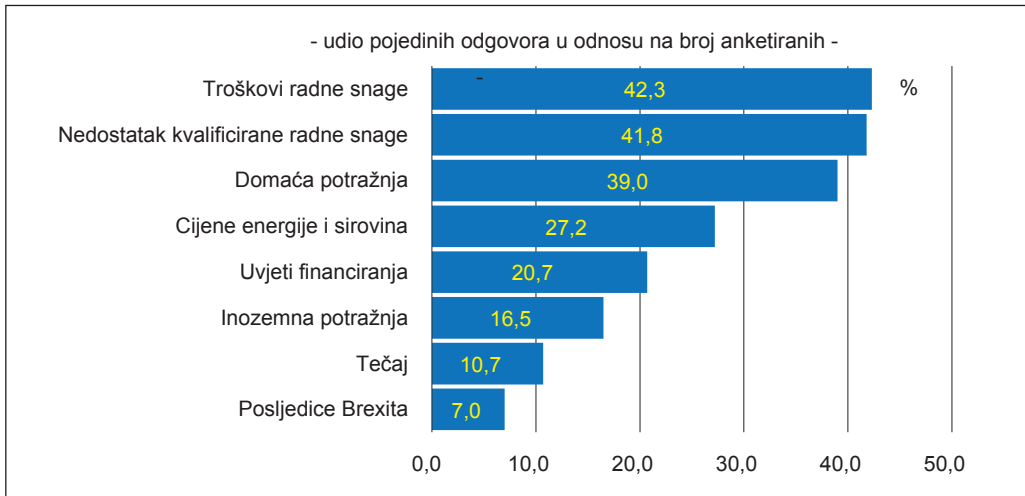
Figure 27 - Business Confidence Net Balance Index (EES Data)

Ponderirani prosjek nacionalnih salda ekstremnih odgovora, u %
Izvor i obrada: Eurochambres, EES 2019.

Za ostale se odgovore može reći da ih i nadalje obilježava relativno visoka razina optimizma u odnosu na dulje prethodno razdoblje, ali je on ipak blago smanjen u odnosu na prethodnu godinu. Pritom kod prihoda od izvoza svakako treba naglasiti utjecaj globalno rastućeg vanjskotrgovinskog protekcionizma, a kod zaposlenosti da je njezina razina na visokim razinama, gdje nedostatak kvalificirane radne snage postaje sve veći ograničavajući faktor daljnjeg rasta. Kretanje investicija istodobno je najviše ograničeno umjerenim stopama rasta ukupne potražnje, a unatoč niskoj cijeni kapitala, prisutna je i manja sklonost riziku nego u godinama prije krize. Osim toga, niska razina investicija izravno je povezana i s općim uvjetima poslovanja, a kako rezultati istraživanja pokazuju, poduzetnici su u odnose na uvjete poslovanja pesimističniji nego godinu dana prije.

Troškovi radne snage i nedostatak kvalificirane radne snage postaju glavni izazovi u poslovanju na razini svih uključenih zemalja.

Najveći izazovi u poslovanju za 2019. godinu

Ponderirani prosjek nacionalnih udjela za svaki ponuđeni odgovor

Izvor: Eurochambres, EES 2019.

Kao najveće izazove u poslovanju na razini svih uključenih zemalja poduzetnici su odabrali troškove radne snage i nedostatak kvalificirane radne snage, što je još jedna potvrda veličine ovog problema na razini EU. Prema podacima Eurochambresa, broj poduzetnika koji navodi ove izazove u svom poslovanju povećan je za 84% u odnosu na prije pet godina. Stanje na tržištu rada ograničava rast zaposlenosti te istodobno potiče rast plaća, a daljnjem razvoju situacije u prilog ne idu ni nepovoljni demografski trendovi. Stoga je jedno od prvih potrebnih rješenja, kako sugerira Eurochambres, prilagodba obrazovnog sustava.

Usporedba rezultata za Hrvatsku s rezultatima drugih zemalja

Kao što je već navedeno, većina uključenih zemalja članice su EU: Austrija, Bugarska, Cipar, Češka, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska i Švedska, a izvan EU su samo spomenute Srbija i Turska. S obzirom na to da se ukupni rezultati istraživanja dobivaju ponderiranjem snagom njihovih gospodarstva, zanimljivo je vidjeti i pojedinačne rezultate. Prema takvim se rezultatima najveći optimizam u poslovnim očekivanjima za ovu godinu, kao i u prethodnom istraživanju, bilježi u Portugalu i Finskoj, a najmanji u Srbiji i Francuskoj, koja će prema procjenama Europske komisije u 2019. godini imati jednu od najnižih stopa rasta među članicama EU.

U usporedbi s pojedinačnim rezultatima Hrvatska, odnosno poduzetnički optimizam u Hrvatskoj, i dalje stoji relativno dobro u odnosu na druge zemlje uključene u istraživanje. Kada je riječ o prihodima na domaćem i inozemnom tržištu te zaposlenosti, saldo ekstremnih odgovora u Hrvatskoj veći je od prosjeka uključenih zemalja te Hrvatska zauzima mjesto u gornjoj polovici ljestvice, kod investicija je neznatno ispod prosjeka i na 15. mjestu u poretku, a jedino kod općih uvjeta poslovanja stoji znatno loše. Točnije, negativan saldo ekstremnih odgovora od -12,5 znatno je ispod prosjeka (20,7%), a po tom pokazatelju su pesimističniji samo poduzetnici iz Srbije i Grčke.

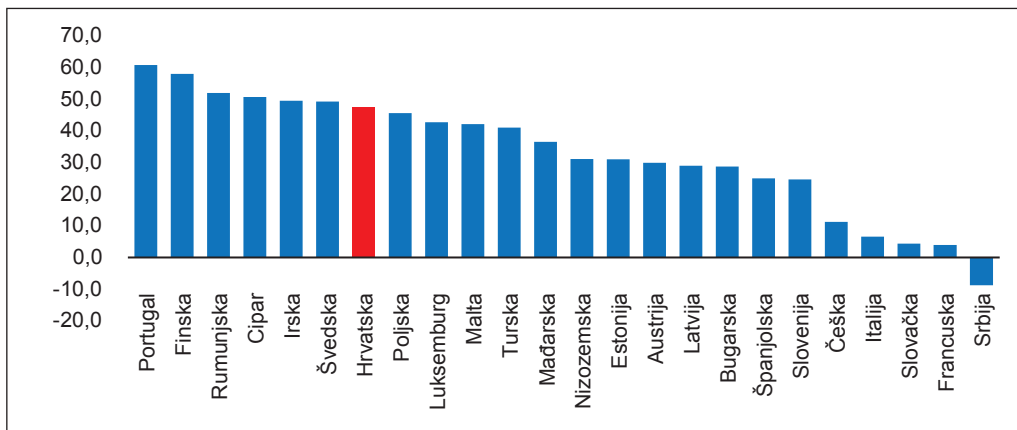
EES 2019 - usporedba rezultata za Hrvatsku s drugim zemljama

	Prihodi na domaćem tržištu*	Prihodi na inozemnom tržištu	Zaposlenost	Investicije	Opći uvjeti poslovanja*
Prosječni saldo ekstremnih odgovora svih uključenih zemalja	33,0	29,5	24,8	25,1	20,7
Saldo ekstremnih odgovora za Hrvatsku	47,4	36,0	27,6	23,8	-12,5
Rang Hrvatske prema saldu ekstremnih odgovora (optimizmu)	7.	13.	12.	15.	24.

*Nedostaju odgovori Njemačke i Grčke kod prihoda na domaćem tržištu te Grčke kod općih uvjeta poslovanja
Izvor: Eurochambres, EES 2019; obrada: HGK

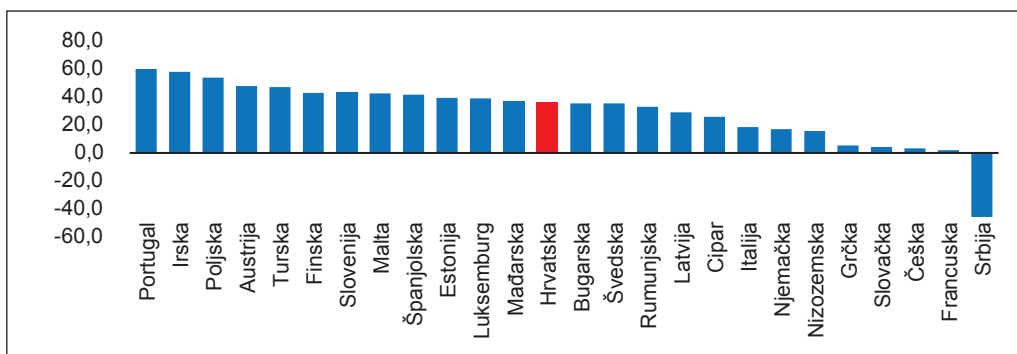
Premda ti uvjeti nisu točno definirani, ipak se može zaključiti da poduzetnici iz Hrvatske nisu optimistični kada je riječ o uvjetima u kojima posluju i njihovu poboljšanju. Takvi se rezultati mogu povezati i s drugim istraživanjima poput Istraživanja o globalnoj konkurentnosti Svjetskog gospodarskog foruma ili *Doing Business* Svjetske banke prema kojima Hrvatska već godinama ne popravlja svoj položaj na ljestvici i loše je rangirana u odnosu na druge članice srednje i istočne Europe (prema *Doing Business* 2019 tek je Bugarska lošije rangirana od hrvatske, i to za jedno mjesto).

EES 2019 - saldo ekstremnih odgovora kod prihoda na domaćem tržištu

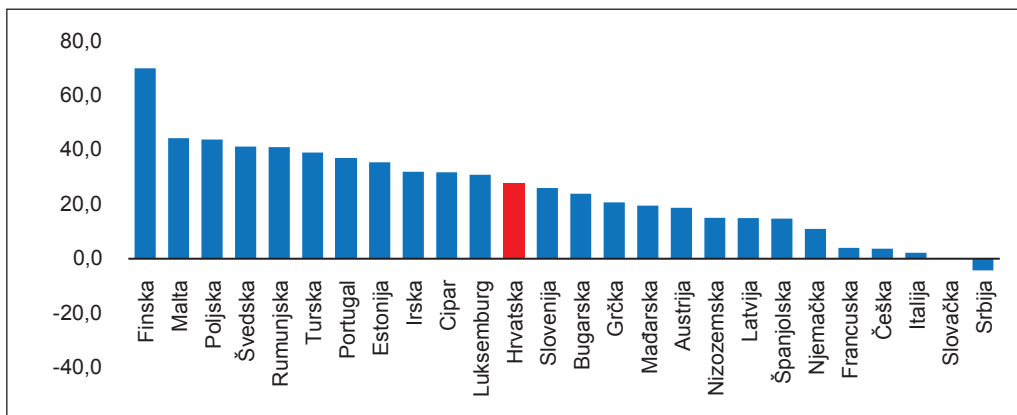
Izvor: Eurochambres, EES 2019

EES 2019 - saldo ekstremnih odgovora kod prihoda na inozemnom tržištu

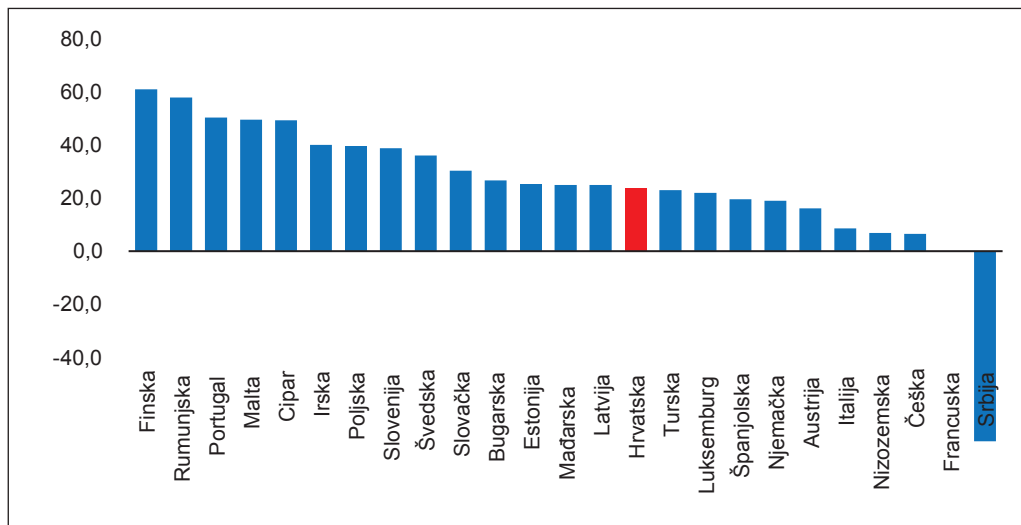
Izvor: Eurochambres, EES 2019

EES 2019 - saldo ekstremnih odgovora kod zaposlenosti

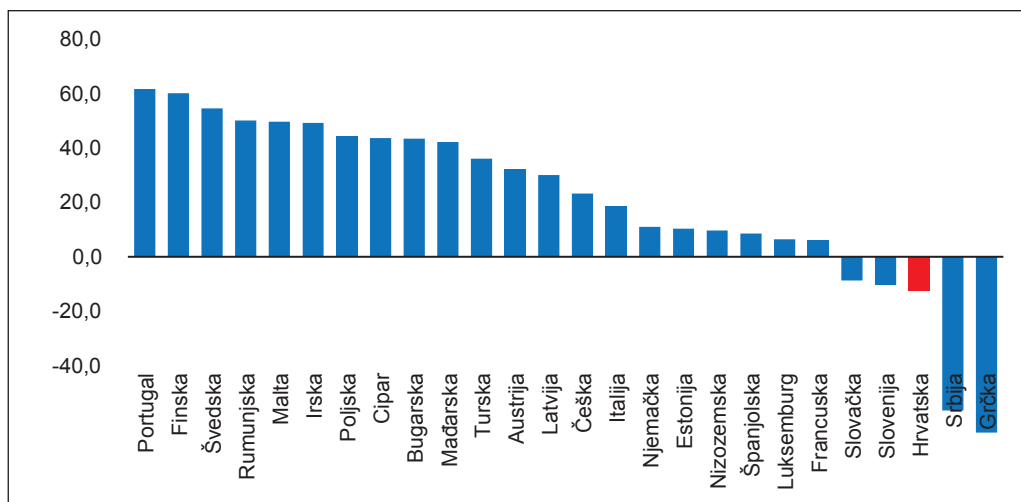
Izvor: Eurochambres, EES 2019

EES 2019 - saldo ekstremnih odgovora kod investicija

Izvor: Eurochambres, EES 2019

EES 2019 - saldo ekstremnih odgovora kod općih uvjeta poslovanja

Izvor: Eurochambres, EES 2019

Kada se promatraju najveći izazovi u poslovanju za narednu godinu, u najviše je zemalja najviše poduzetnika odabralo nedostatak kvalificirane radne snage kao najveći izazov u poslovanju. Hrvatska se po (nedovoljnoj) domaćoj potražnji kao odgovoru s najvećim udjelom smjestila u drugu grupu zemalja po brojnosti zajedno s Ciprom, Italijom, Srbijom, Slovačkom, Španjolskom i Turskom. S izuzetkom Slovačke, uglavnom je riječ o zemljama koje su pratili veći negativni učinci globalne krize ili ih trenutno obilježavaju negativna kretanja u gospodarstvu, što se može smatrati poveznicom s nižom razinom domaće potražnje.

Ipak treba napomenuti da problemi koji se po broju odgovora najviše ističu u Hrvatskoj najviše opterećuju i poduzetnike iz drugih uključenih zemalja, a to su navedena domaća potražnja, troškovi radne snage i nedostatak kvalificirane radne snage. Među svim zemljama donekle se ističu samo Portugal i Slovačka čiji su poduzetnici kao najveći izazov odabrali inozemnu potražnju (u Slovačkoj je potpuno izjednačena po udjelu s domaćom potražnjom) te Irska kojoj zbog specifičnog položaja i gospodarskih odnosa najveći izazov u poslovanju predstavlja Brexit.

Zaključno

Rezultati EES-a provedenog u 2018. godini za Hrvatsku, ali i za druge zemlje, pokazuju određenu stagnaciju u raspoloženju poduzetnika. Po pojedinim se pitanjima bilježe blagi pomaci prema većem ili manjem optimizmu, ali prosjek na razini svih odgovora ukupno pokazuje nešto manji optimizam nego u prethodnom istraživanju. S obzirom na to da većina zemalja uključenih u istraživanje jesu članice EU, takvi se rezultati poklapaju s procjenom Europske komisije koja za EU u ovoj godini predviđa blago usporavanje rasta u odnosu na prošlu godinu.

Najzanimljiviji dio istraživanja odnosio se na najveće izazove u poslovanju. Uz stalan rast udjela u proteklom godinama, u posljednjem su istraživanju vodeća mjesta zauzeli troškovi radne snage i nedostatak kvalificirane radne snage koji su međusobno usko povezani. Konkretno, od dvadeset i šest uključenih zemalja, poduzetnici iz njih četrnaest odabrali su jedan od navedena dva odgovora kao najveći izazov u poslovanju. Dobiveni rezultati također pokazuju da poduzetnici iz uključenih zemalja tečajeve i utjecaj Brexita smatraju najmanjim izazovom u poslovanju u idućoj godini premda su ukupni utjecaji Brexita i nadalje velika nepoznanica.

Za Hrvatsku se posebno može naglasiti da rezultati bitnije ne odstupaju od prošle godine niti bitnije odstupaju od generalnih zaključaka cijelog EES istraživanja. Domaći poduzetnici ističu se tek po vrlo lošoj ocjeni ukupnih uvjeta poslovanja i donekle po odabiru nedostatne domaće potražnje kao najvećeg izazova u poslovanju u narednoj godini. Također treba napomenuti da same ocjene optimizma, prikazane saldod ekstremnih odgovora, ovise i o dosegnutim razinama. Stoga je u razvijenijim zemljama vjerojatnije da će manji broj poduzetnika očekivati daljnji rast pojedinih kategorija nego u manje razvijenim, odnosno teoretski se može očekivati veći saldo ekstremnih odgovora.

Na kraju se iz rezultata istraživanja provedenog krajem 2018. godine, ali i iz rezultata višegodišnjih istraživanja, može zaključiti da poduzetnicima u Hrvatskoj nedostaje trajnija razina visokog optimizma. Kada se poveže relativno spor gospodarski rast, izostanak reformi, spor oporavak domaće potražnje, pa i navedeni problemi u poslovanju velikih tvrtki koji imaju jak medijski odjek, čini se da tek vanjski, izvanredni čimbenici, utječu na znatniji rast poduzetničkog raspoloženja, ali je i taj rast ograničenog trajanja.

KRATICE

EU	Europska unija
HGK	Hrvatska gospodarska komora
FINA	Financijska agencija
EES	Eurochambres Economic Survey
BDP	Bruto domaći proizvod

Opće napomene:

Ovu analizu izrađuje i za nju je odgovorna HGK. Informacije, mišljenja, analize i zaključci koji se iznose temelje se na javnim statističkim i ostalim informacijama što potječu iz izvora u čiju se potpunost i točnost HGK pouzdaje, ali za koje ne jamči. Utoliko su informacije, mišljenja, analize i zaključci izneseni u ovoj publikaciji podložni promjenama koje ovise o promjenama izvora informacija te o promjenama koje nastupe od trenutka pisanja teksta do njegovog čitanja. Ova publikacija ili njeni dijelovi ne mogu se kopirati ili na bilo koji drugi način reproducirati bez navođenja izvora.